

УДК 327:94(430+44)

<http://doi.org/10.46869/2707-6776-2021-15-5>

Мітрофанова О.О.

<https://orcid.org/0000-0002-2703-4919>

ДОСВІД ТА ОСОБЛИВОСТІ УЗГОДЖЕННЯ СУПЕРЕЧНОСТЕЙ МІЖ НІМЕЧЧИНОЮ ТА ФРАНЦІЄЮ

«Історія Франції та Німеччини свідчить, що воля завжди може перемогти долю і що народи, які вважалися спадкоємними ворогами, можна примирити за кілька років».

Франсуа Олланд

Стаття присвячена дослідженню досвіду та особливостям узгодження суперечностей між Німеччиною та Францією. Досліджуються позиції президентів Франції та канцлерів ФРН з теоретичних засад та практичних кроків втілення французько-німецького примирення. У статті досліджується проблема Ельзасу-Лотарингії, регіону з порубіжною ідентичністю, який неодноразово ставав причиною французько-німецьких суперечок та переходив зі складу однієї держави до іншої. Виокремлюється роль особистості у подоланні суперечностей між Німеччиною та Францією. Розглянуто чинник європейської інтеграції, який не тільки сприяв узгодженню суперечностей між Німеччиною та Францією, але перетворив дві держави на лідерів об'єднаної Європи.

Проаналізовано Єлисейський договір та його реалізацію. Досліджено військове співробітництво Франції та Німеччини. Розкрито проблему історичної пам'яті та прагнення узгодження суперечностей між Німеччиною та Францією.

Доведено, що досвід та особливості узгодження суперечностей між Німеччиною та Францією свідчать про те, що справжнє примирення двох провідних держав скерувало їхні зусилля на більш глобальну мету – утворення спільної Європи. Підсумовано, що механізми досягнення французько-німецького порозуміння є цікавими для вивчення та запозичення з урахуванням національних особливостей у примиренні інших європейських країн та регіонів з порубіжною ідентичністю. Французько-німецький досвід цілком може бути корисним для застосування у польсько-українських відносинах.

Головний висновок із аналізу досвіду та особливостей узгодження суперечностей між Німеччиною та Францією полягає у тому, що їхня реалізація призвела до неочікуваних та далекосяжних наслідків, які колись здавалися лише мрією. На початку європейської інтеграції у 50-х рр. ХХ ст. важко було уявити сучасний ЄС з його спільною валютою, Шенгенською зоною, розвиненою економікою, соціальними програмами. Французько-німецьке примирення трансформувалося у плідну роботу французько-німецького тандему, від успіху якого залежить не тільки майбутнє Франції та Німеччини, але еволюція всієї об'єднаної Європи.

Ключові слова: Франція, Німеччина, ЄС, де Голль, Аденауер.

В історичній і політологічній літературі теза щодо важливості французько-німецького тандему для досягнення позитивних зрушень в інтеграції Європи вже стала класичною. Франція і Німеччина є лідерами Євросоюзу, співпадіння позицій президента Французької Республіки та канцлера Федеративної Республіки Німеччина значним чином визначають стратегію розвитку ЄС, тоді

як французько-німецькі неузгодженості гіпотетично здатні загальмувати реформи та поглиблення європейської інтеграції. Хоча на сучасному етапі французько-німецька співпраця є показовою, історична ретроспектива доводить, що їй передувала наполеглива та кропітка робота лідерів та урядів обох країн для подолання історичних протиріч заради розбудови спільного мирного майбутнього об'єднаної Європи. Колишній президент Франції Ф. Олланд, згадуючи зокрема Україну, зазначив, що дружба між Францією та Німеччиною, які мали «відвагу примиритися, є прикладом для світу та запрошенням для тих, в кого мир під загрозою, для регіонів, де порушуються права людини та принципи міжнародного права» [1].

Дослідженню досвіду та особливостям узгодження суперечностей між Німеччиною та Францією присвячені праці різних науковців і політиків. Зокрема, виокремлюються праці французького історика Фредеріка Бозо, який спеціалізується саме на дослідженні Франції часів «холодної війни». Історик Валері Росу вивчає проблеми історичної пам'яті, спробу переосмислення національних наративів та намагання влади двох держав не стирати з пам'яті події минулого, а переосмислювати реакцію на образі і ненависть. Колишній депутат Національної Асамблеї Франції та Європейського парламенту Алан Теренуар комплексно дослідив запровадження спільних французько-німецьких структур, проєктів, програм обмінів. Джерелом є Єлисейський договір про німецько-французьку співпрацю (1963 р.), наявність якого, з одного боку, спонукала політиків дотримуватись його засад, незважаючи на періодичні охолодження у французько-німецьких відносинах, а, з іншого, сприяла реалізації запланованих соціальних контактів пересічних громадян та молоді, що має не менше значення для процесу примирення, ніж співпраця політиків. Серед вітчизняних дослідників С. Кондратюк дослідив різні аспекти історії та політики об'єднаної Німеччини, зокрема взаємодію з Францією.

Метою статті є дослідження процесу примирення Франції та Німеччини, з огляду на наявність Ельзасу-Лотарингії, регіону з порубіжною ідентичністю, який неодноразово ставав причиною французько-німецьких суперечок та переходив зі складу однієї держави до іншої; та вивчення процесу подолання французько-німецьких суперечностей у міцне партнерство зі створення об'єднаної Європи.

Актуальність роботи зумовлена тим, що регіони з порубіжною ідентичністю є присутніми у багатьох державах, отже є нагальним вивчення досвіду країн, яким вдалося подолати історичні суперечки. Франція та Німеччина вже накопичили певний досвід у цій сфері, який є цікавим для його гіпотетичного застосування у польсько-українських відносинах.

Спадкові вороги ?

Колишня «імперська провінція» Німецької імперії, Ельзас-Лотарингія (нім. Elsaß-Lothringen, фр. Alsace-Lorraine) є регіоном з порубіжною ідентичністю,

який неодноразово ставав причиною французько-німецьких суперечок та переходив зі складу однієї держави до іншої.

Протягом Середньовіччя провінції Ельзас і Лотарингія ставали частинами різних королівств. У 1870-1871 рр. під час повномасштабних боїв, що розгорнулися на цих територіях під час Франко-пруської війни, Ельзас і Лотарингія стали частиною Німецької імперії. За Франкфуртською мирною угодою від 10 травня 1871 р. Франція втратила весь Ельзас (за винятком Бельфору) та частину Лотарингії (разом із Мецем) або 1,597 млн. мешканців, тобто 4,3% свого населення. До того ж, у цих областях було зосереджено 20% всіх гірничо-металургійних запасів Франції. Франція мала виплатити контрибуцію у розмірі 5 млрд. франків. Оскільки на території Ельзасу розташовуються Vogezькі гори, у Німеччині під контролем був рівнинний шлях на Францію. Німеччина виділила величезні кошти для післявоєнної відбудови регіонів, відновила роботу університету, реставрувала замки, але водночас було суворо заборонено використання французької мови. У 1879 р. Німеччина закріпила за спірними землями статус імперських і об'єднала їх в єдиний регіон Ельзас-Лотарингія.

Територіальний конфлікт між двома державами став однією з ключових причин початку Першої світової війни в 1914 р., за підсумками якої Ельзас і Лотарингія стали знову французькими регіонами.

У 1940 р. під час Другої світової війни, ці регіони були окуповані німецькими військами. І тільки в результаті завершення цієї війни і підписання мирних договорів Ельзас і Лотарингія були визнані і включені до складу Франції [2].

Відомий французький історик Марк Ферро зробив спробу проаналізувати, яким чином з'явилася у французько-німецьких відносинах сприйняття одним іншого як «спадкових ворогів». На його думку, для Німеччини участь Франції у Тридцятирічній війні (1618-1648 рр.) спричинила конфлікт традиційних суперників – Австрійського та Французького домів. Анексія теренів Ельзасу стала початком зростання ворожості на національному ґрунті. Відтоді французька монархія стала «монархією-хижаком», головною жертвою якої була Німеччина.

Для Франції довгий час спадковим ворогом була Англія. Але у 1870 р. поряд з Англією з'являється пруський король, як спадковий ворог. Цей синдром розвивався у Франції після 1871 р. Після Першої світової війни 1914-1918 рр. спадковим ворогом для Франції стають вже німці замість пруссів [3, с. 608-609].

Німеччина як основний «виклик» для французької зовнішньої політики

Фактично, Німеччина з 1945 р. є основним «викликом» французької зовнішньої політики, за характеристикою генерала де Голля «центральною проблемою всесвіту». Метою французької стратегії було унеможливлення для

Німеччини провокації нової агресії та спонукання її до участі у фінансуванні країн, постраждалих від Другої світової війни, у першу чергу, Франції [4, р. 15].

В 1945-1949 рр. Німеччина була розділена на окупаційні зони США, СРСР, Великої Британії та Франції. 23 травня 1949 р. була створена ФРН, а 7 жовтня 1949 р. – Німецька Демократична Республіка. Зі створенням ФРН у Франції з'являється можливість вибору – продовжувати дотримуватися політики недовіри щодо Німеччини або спробувати опрацювати засади нових французько-німецьких відносин з далекосяжною перспективою розбудови західноєвропейської інтеграції. Другий варіант був більш прийнятний для французьких політиків. Декілька чинників сприяли цьому вибору, серед них: занепокоєність з приводу відродження націоналістичних настроїв у Німеччині; розуміння важливості французько-німецького примирення для довготермінової стратегії зовнішньої політики; наполягання США на тому, щоб ФРН отримала належне місце серед західноєвропейських країн; врешті, перспектива зробити французько-німецькі відносини базою для західноєвропейських інтеграційних проектів [4, р. 31].

Цікаво, що ще у вересні 1946 р. видатний британський політик У. Черчилль у Цюріху прозорливо зазначив, що «першим кроком у напрямі створення європейської родини повинно стати партнерство між Францією та Німеччиною. Тільки таким шляхом Франція може досягти морального лідерства Європи. Не може бути відродження Європи без духовно великої Франції та духовно великої Німеччини» [5, с. 71].

Політичні кола Франції ініціювали започаткування процесів європейської інтеграції. 9 травня 1950 р. міністр закордонних справ Франції Р. Шуман оприлюднив ідею створення спільного ринку вугільної та металургійної продукції Франції, ФРН та інших західноєвропейських країн. Ця ініціатива започаткувала процес європейської інтеграції. Підтекст цієї ініціативи полягав у нейтралізації економічних факторів, які спричиняли війни між Німеччиною та Францією. Декларація Шумана містила ідеї об'єднання країн Європи на засадах федералізму заради міцного миру, створення спільної основи для економічного розвитку та зміцнення демократичних інститутів.

Роль особистості в узгодженні суперечностей між Німеччиною та Францією

Р. Шуман, один із батьків-засновників Європейського Союзу, втілював справжній дух європейського примирення. Перекоаний християнський демократ з німецькою освітою та французьким серцем і віруючий римокатолик, він зростав у прикордонній області Ельзас-Лотарингії і, таким чином, з юності мав прагнення до вільної Європи без штучних кордонів, Європи, об'єднаної співпрацею та солідарністю. Життя Шумана збігалось з одним із періодів кризи в європейській історії. На нього вплинули наслідки французько-пруської війни, двох руйнівних світових війн та «холодної війни» [6].

Невідомо, яким міг би бути перебіг європейської та всесвітньої історії, якби ідеї Р. Шумана не отримали б підтримки канцлера ФРН. 15 вересня 1949 р. К. Аденауер став канцлером ФРН. Він вважав, що канцлер має бути водночас добрим німцем та європейцем. У ті часи Німеччина зазнала окупаційний режим та становлення «холодної війни». Утім, Аденауер передбачив, що зусилля з розбудови спільного європейського проєкту сприятимуть і розвитку самої Німеччини.

Травень 1950 р. став особливим місяцем в історії подолання суперечностей між Німеччиною та Францією. 8 травня 1950 р., коли К. Аденауер оприлюднив меморандум вступу ФРН у Раду Європи, він отримав лист Р. Шумана з пропозицією надати згоду на втілення Європейської спільноти з вугілля та сталі. Канцлер одразу погодився, а згодом, 10 травня 1960 р. зазначив, що «план Робера Шумана належить до рідкісних ініціатив, які після Другої світової війни дали європейській історії нове обличчя, та які надають усім впевненість у кращому майбутньому» [7]. Слова канцлера стали пророчими не тільки для Франції та Німеччини, які разом стали створювати майбутню об'єднану Європу, але й для багатьох європейських країн, які з часом стали наполегливо прагнути долучитись до грона засновників Європейської спільноти з вугілля та сталі, Європейських Співтовариств та ЄС. Краще майбутнє для свого населення асоціювалося саме з участю у спільному європейському проєкті. І хоча на сучасному етапі Велика Британія обрала протилежний шлях, підтримавши Брекзїт, деякі країни, серед яких і Україна, намагаються вибороти для себе євроінтеграційну перспективу. Отже, попри перипетії розвитку об'єднаної Європи для багатьох політиків слова канцлера не втратили актуальності і чрез 60 років.

Ймовірно, варто враховувати чинник впливу особистих поглядів лідерів держав на процес подолання суперечностей та розбудову мирних відносин. Тільки прагнення до примирення з обох боків, які втілюються у практичні заходи, сприятиме опрацюванню нових неконфліктних засад взаємодії. Зусилля лише однієї держави не призведуть до позитивного зрушення.

Європейська інтеграція: від примирення до розбудови спільної Європи

На початку європейської інтеграції перемовини французьких та німецьких політиків не були легкими: німці, усвідомлюючи посилення протистояння Заходу зі Сходом та необхідність вступу ФРН у західний табір намагалися мінімізувати обмеження для західнонімецької промисловості, тоді як французи, зі свого боку, залишалися недовірливими до німецьких амбіцій.

18 квітня 1951 р. було підписано Паризький договір про заснування Європейської спільноти з вугілля та сталі між 6-ма європейськими країнами (Франція, Італія, Німеччина, Бельгія, Люксембург, Нідерланди). Цей договір разом з декларацією Р. Шумана започаткував шлях європейської інтеграції, на якому Франція та Німеччина, узгоджуючи суперечності, вчилися разом долати

перепони та знаходити компроміси заради спільної мети – розбудови об'єднаної Європи.

Гіпотетична ремілітаризація Західної Німеччини викликала занепокоєність французьких політиків, які серед іншого вважали, що це може зменшити зацікавленість Німеччини у перемовинах стосовно плану Шумана. Прем'єр-міністр Франції Р. Плевен оприлюднив 24 жовтня 1950 р. план створення єдиної європейської армії. Європейська армія мала б комплектуватися не шляхом простого злиття національних військових сил. Кожен підрозділ такої армії повинен би був складатися з солдатів різних національностей, що дозволило б уникнути формування національних німецьких дивізій. Командувати армією мав би призначуваний урядами держав-учасниць європейський міністр оборони. Армія фінансувалася б із загального бюджету. Цей проєкт створення європейської армії був реакцією європейських країн на форсування Сполученими Штатами вирішення проблеми військової участі ФРН у західному блоці [8, с. 38].

Допомога, згідно з планом Маршалла, сприяла відбудові промисловості в західних німецьких землях. До 1955 р. зовнішня політика ФРН мала обмежені функції. У 1955 р. ФРН стала членом НАТО, що відкрило шлях до формування армії, однак викликало неабияке занепокоєння Франції.

25 березня 1957 р. у Римі було підписано Договір про заснування Європейської економічної спільноти і Договір про утворення Європейської спільноти з атомної енергії. Державами-підписантами були Бельгія, Італія, Люксембург, Нідерланди, ФРН та Франція. У 1958 р. канцлер ФРН К. Аденауер непокоївся, що прихід до влади генерала Ш. де Голля, для якого незалежність Франції була пріоритетом, загальмує розбудову спільної Європи. 14 вересня 1958 р. президент Франції та канцлер Німеччини зустрілися у приватній резиденції президента Франції у Коломбе ле дьо Егліз. Їхній перекладач Г. Кистерер зазначив, що «дві людини зустрічаються і через них дві держави» [9]. У 1962 р. під час взаємних візитів відбулася у Реймському соборі меса примирення. Під час офіційного візиту у ФРН з 4 по 9 вересня 1962 р. генерал де Голль переважно на німецькій мові закликав «великий німецький народ» розбудовувати французько-німецьку дружбу та майбутнє Європи [9]. 9 вересня 1962 р. у Людвігсбургу він вітав німецьку молодь, сподіваючись, що саме молоді люди змінять відносини Франції та Німеччини. Показово, що згодом саме програми з обміну молоді стануть важливою складовою французько-німецького примирення.

У 1963 р. канцлером ФРН став Л. Ерхард. Між Францією та Німеччиною виникли певні розбіжності щодо європейської політики: міждержавний підхід протистояв наднаціональній концепції. У 1969 р. французько-німецьке партнерство похвалилось через схильність до взаємодії президента Франції Ж. Помпіду та канцлера В. Брандта. Утім, лише з приходом наступних керманічів: президента В. Ж. д'Естена (1974-1981 рр.) та канцлера Г. Шмідта

(1974-1982 рр.) французько-німецьке партнерство призвело у 1974 р. до початку нового етапу європейської інтеграції, який згодом, за декілька десятиліть, увінчається запровадженням євро. Колишні міністри фінансів та знайомі д'Естен та Шмідт мали спільні підходи до монетарної політики та заклали базу майбутньої європейської валюти. Створена за їхньої каденції у 1978 р. Європейська валютна система (набула чинності у квітні 1979 р.) сприяла стабілізації європейських валют [9].

Якщо період де Голля-Аденауера був часом амбіційних, проте не завжди реалізованих проєктів, то період Жискара-Шмідта був часом прагматичного поглиблення відносин, хоча все ще незакінченим.

З 1983-1984 рр. розбудова Європи на базі міцних французько-німецьких відносин стала пріоритетом політики президента Франції Франсуа Міттерана (1981-1995). 1985-1986 рр. характеризуються зближенням ФРН та Франції. Заплановане ще у 1982-1983 рр. Ф. Міттераном та Г. Шмідтом, пізніше Г. Колем, це зближення конкретизувалося у 20-у річницю Єлисейського договору, коли Ф. Міттеран наголосив на важливості французько-німецької солідарності (зображення Ф. Міттерана та Г. Коля, які тримаючись за руки, вшанували загиблих у Першій світовій війні 22 вересня 1984 р. у Вердені є символічною ілюстрацією посилення французько-німецького партнерства). Врешті, на початку 1986 р. президент Франції оголосив намір консультиватися з канцлером у випадку застосування ядерної зброї при гіпотетичному конфлікті на терені Німеччини. Хоча тоді ще залишилися неузгодженості з цього питання між двома країнами, французько-німецькі відносини спонукали керівників ФРН та Франції до більш активної взаємодії та стали каталізатором європейського прогресу у політико-стратегічній сфері [4, р. 185].

За оцінкою українського дослідника С. Кондратюка французько-німецька співпраця з 1982 по 1990 рр., незважаючи на певні розбіжності з тих чи інших питань, характеризувалася активним зближенням.

Отже, спільна німецько-французька позиція щодо майбутнього Європи була тогочасним консенсусом обох держав з основних питань європейської політики і двосторонніх відносин, але їхні мотиви та цілі були різними. Колишній президент Європарламенту К. Хенш зазначив, що «Франція постійно прагнула до сильної європейської політики, проте зі слабкими європейськими інституціями, Німеччина, навпаки, виступала за сильні наднаціональні інституції, але зі слабкою європейською політикою... Європейське єднання завжди було для Франції продовженням її національної політики за допомогою європейських засобів, для західної частини Німеччини воно заміняло національну політику на європейську...» [10, с. 44-45].

У безпековій сфері ФРН та Французька Республіка рішуче виступили проте війни в Іраку у 2002 році, проте їм важко виробити спільну позицію з поглиблення безпекового виміру ЄС через різні підходи до ролі та позиції НАТО в Європі. Утім, перебіг подій свідчить про деяке французько-німецьке

зближення у безпековій сфері. Зокрема, президент Ф. Міттеран та канцлер Г. Коль свого часу запропонували включити до Маастрихтської угоди створення Спільної зовнішньої політики та оборони. Між іншим, поступово відбувається еволюція французької політики щодо НАТО з поверненням Франції за президента Н. Саркозі до військових комітетів НАТО, крім Комітету ядерного планування.

Показово, що коли французи та німці знаходять компроміс, ЄС поступово прогресує. На думку професора Сорбонни Елен Міард-Делакруа, «французько-німецький метод» порозуміння має три складові: аналіз проблемних моментів, від яких не може відмовитись ані Франція, ні Німеччина, визначення інтересів та підходів кожної з них, а потім опрацювання практичних можливостей вирішення питання, які влаштовують обидві країни [9].

Однак французи та німці нерідко ставляться до розв'язання проблем по-різному або навіть протилежним чином. Приклади: атомна енергетика, довкілля, ставлення до грошей ... Але насправді в цьому полягає ключ до їхньої ефективності. Вони змушені вести перемовини, іноді відступати від своєї логіки та приймати підходи партнера, таким чином французи та німці досягають компромісів, а згодом залучають численні європейські країни до своїх проєктів. Утім, головний успіх угод полягає у відносинах, що склалися між народами, які підтримуються громадянським суспільством, а також розвитком постійних обмінів між молоддю, науковцями, митцями, простими громадянами і, звичайно, між бізнесменами. Французько-німецька співпраця здається очевидною сьогодні. Хоча кожному поколінню належить розвивати її надалі та поглиблювати [9].

Президент Франції Е. Макрон вважає, що протягом багатьох років Німеччина очікувала, що Франція втілить реформи, врешті Франція провадить реформи за важких умов, а Європа очікувала, що французько-німецький тандем прогресуватиме та висуне нові пропозиції. Віднині, на його думку, Франція та Німеччина готові до нового етапу [11, р. 1].

На думку канцлера ФРН Ангели Меркель «французько-німецька дружба знайшла мету, це – Європа» [12]. ФРН та Французька республіка разом налічують біля третини населення ЄС, вони є найпотужнішими економіками ЄС, вони створюють половину валового внутрішнього продукту (ВВП) бруто євросони та 40% ВВП ЄС. Отже, відповідно ФРН та Французька республіка мають значну відповідальність за майбутнє ЄС [12].

Таким чином, з одного боку, узгодження суперечностей між Німеччиною та Францією у перемовинах щодо засад європейської інтеграції залишається актуальною засадою розвитку ЄС, з іншого – постає необхідність гармонізації французько-німецької позиції з іншими членами ЄС та пошук компромісу, прийняттого для всіх. Зокрема, Е. Макрон продовжує просувати ідеї реформування ЄС та посилення незалежної безпекової складової в діяльності Союзу. Утім, його проєкти знаходять лише часткову підтримку й узгоджуються

з імперативом співпраці європейських збройних сил з НАТО як з основною організацією трансатлантичного безпекового співробітництва. Становлення ролі ЄС як консолідованого суб'єкта міжнародних відносин послаблюють такі чинники: неспроможність розробити ефективну політику протидії пандемії коронавірусу, міграційна криза, посилення впливу партій та рухів «євроскептиків», послаблення функцій політичного лідерства в політичних системах європейських країн, зростання соціального невдоволення, посилення ролі субрегіональних угруповань всередині ЄС, які висловлюють окреме ставлення до низки принципових проблем внутрішньої та міжнародної політики. Суттєве вдосконалення інституціонально-управлінських аспектів функціонування ЄС є проблематичним і через посилення євроскептичних настроїв в Італії, Нідерландах, Польщі, Угорщині та ін. країнах. ФРН та Французька Республіка мають знайти належну відповідь на ці «виклики» сучасного етапу розвитку ЄС.

Військове співробітництво ФРН та Французької Республіки

Одним з результатів досвіду узгодження суперечностей між Німеччиною та Францією стало французько-німецьке співробітництво у військовій сфері. Паризькі угоди (англ. Paris Agreements, Paris Pacts, or Paris Accords) підписані 23 жовтня 1954 р. Бельгією, Великою Британією, Італією, Канадою, Люксембургом, Нідерландами, Федеративною Республікою Німеччина, Сполученими Штатами Америки та Французькою республікою надали ФРН повний суверенітет, припинили її окупацію та дозволили ФРН вступ в НАТО.

ФРН розпочала фінансування французьких досліджень зі створення нових видів зброї та надання науково-технічної допомоги, у відповідь отримуючи французькі технології. Франція продавала зброю ФРН. У 1960 р. 47% усього експорту французької зброї припадало на ФРН. Французька газета «Лез еко» у 1961 р. зазначала, що Західна Німеччина була найкращим покупцем французької зброї. У 1962 р. почали проводитися спільні французько-німецькі військові навчання: у травні навчання сухопутних військ, у червні військово-морських сил. Утім, спостерігалися протиріччя між ФРН та Францією щодо гіпотетичної майбутньої інтеграції збройних сил. Французький уряд був проти військової інтеграції, тоді як політики ФРН її підтримували та наголошували, що у сучасному світі не може більше бути національної армії. Незважаючи на протиріччя, ФРН надавала фінансову підтримку французькому уряду під час війни в Алжирі [13, с. 42-45].

У грудні 1983 р. вперше після Другої світової війни танки ФРН перетнули французький кордон та взяли участь разом з французькими сухопутними військами у військових маневрах на терені Ельзасу [14, с. 185].

На сучасному етапі військова співпраця між Францією та Німеччиною є важливою складовою партнерства. Французько-німецька Рада з оборони та безпеки кожні 6 місяців збирається у складі президента Французької Республіки та канцлера ФРН, міністрів оборони та закордонних справ, керівників

Генштабів обох держав для обговорення актуальних безпекових питань. Зустрічам передуює робота 4 робочих груп: групи «стратегія та роззброєння», французько-німецької групи з військового співробітництва, групи з озброєння та групи з юридичних питань.

Метою Ради є забезпечення обсягу та якості французько-німецького партнерства у військовій сфері, яке у минулому призвело до створення французько-німецької бригади, Єврокорпусу, обміну персоналом, починаючи від рівня курсантів до рівня вищих командних посадовців. Французько-німецьку бригаду було створено у 1989 р., в її складі знаходиться біля 2 800 німецьких та 2 300 французьких солдатів. Два французьких та два німецьких полки цієї бригади базуються на Південному Заході Німеччини та на Сході Франції. Створення Французько-німецької бригади сприяло початку нового етапу у військовому співробітництві двох держав. Відбувся значний прогрес у сфері взаємосумісності, зокрема, у сфері озброєння та гармонізації методів оперативної діяльності.

Функціонують навчальні заклади з опанування управлінням військового гвинтокрила «Тигр», у м. Люк у Франції відбувається навчання пілотажу та тактиці, а у м. Фасбер у Німеччині – навчання з технічних питань. Центр з підготовки військових авіадиспетчерів у Нансі – єдиний у Європі готує авіадиспетчерів рівня «combat ready» [15].

Єлисейський договір та його реалізація

Особливого значення набуло стратегічне партнерство Німеччини з Францією, започатковане Єлисейським договором про німецько-французьку співпрацю (1963 р.). Договір передбачав проведення кожні півроку регулярних двосторонніх міжурядових та міжвідомчих консультацій з усіх важливих питань зовнішньої політики, безпеки, оборони, освіти, культурних відносин з метою взаємного узгодження державної політики у цих сферах. Договір підписано у 1963 році французьким президентом Шарлем де Голлем та канцлером Західної Німеччини К. Аденауером.

Декларація, додана до договору, закликала молодь відігравати визначальну роль у зміцненні французько-німецької дружби. Мета полягала у тому, щоб молоді покоління, не обтяжені досвідом трьох війн, започаткували б нові відносини між Німеччиною та Францією [9].

Потрібно було розробити можливості для зустрічей молоді, знайомств, спільної діяльності. Отже, було створено Французько-німецький офіс з питань молоді. Ця структура поступово опрацювала стратегію та практичні можливості для зустрічей дітей, підлітків, учнів, студентів та молодих фахівців обох країн [9]. Показово, що біля 8,5 млн. молодих німців та французів взяли участь у цих програмах з молодіжного обміну [16].

Для французького дипломата у ранзі посла Анрі Фроман-Меріса, Єлисейський договір є не лише символом французько-німецького примирення, але й Хартією співробітництва за усіма азимутами. Співпраця змінювала

відносини між народами: у Франції вже зник традиційний образливий вираз щодо німців *le «Sale Boche»*. Французи та німці стали не братніми, але дружніми народами. Їхати вчитися, працювати для французів у Німеччину, а для німців у Францію вже не значить повністю залишити Батьківщину, тому що вони вже мають спільну Батьківщину – Європейський союз, і вони пишуться бути його осердям. На думку Фроман-Меріса, на сучасному етапі францuzько-німецьке примирення є вже минулим, зараз зусилля двох народів сконцентровані на співпраці [17].

Зустрічі, започатковані Єлисейським договором, інтенсифікуються. Канцлер ФРН та президент Французької республіки постійно консультуються, збільшуючи кількість індивідуальних зустрічей. З 2004 р. Французько-німецька Рада міністрів проводиться двічі на рік. З 2010 р. міністри можуть брати участь, за запрошенням, у Раді міністрів країни-партнера. Нарешті, на кожному рівні відповідальності французи та німці розмовляють між собою так само достатньо безпосередньо, як і в межах власної адміністрації. За активізацію цих консультацій відповідають два генеральні секретарі францuzько-німецького співробітництва, один – з францuzького, а інший – з німецького боку. Французько-німецькі групи дружби існують у Національних зборах, Сенаті, Бундестазі та Бундесраті. Вони ведуть активну парламентську співпрацю: щорічний колоквиум, спільне засідання комітетів закордонних справ, діалог між політичними партіями, обмін помічниками парламенту. Проводять діяльність Французько-німецька рада з оборони та безпеки, Французько-німецька економічна та фінансова рада, Французько-німецька екологічна рада, Вища францuzько-німецька культурна рада.

У день 56 річниці підписання історичного Єлисейського договору 22 січня 2019 р. лідери Німеччини та Франції підписали новий договір про дружбу у місті Аахен. Метою нового договору є поглиблення німецько-францuzького співробітництва, новий рівень відносин та поліпшення життя пересічних францuzів та німців. У новому документі обсягом у 16 сторінок канцлер ФРН Ангела Меркель та президент Французької Республіки Емманюель Макрон визначили основні сфери, зокрема, йшлося про розширення програм обміну, посилену співпрацю з політичних та безпекових питань, і тему Європи. Передбачено посилення економічної інтеграції, координацію політики в питаннях довкілля та охорони клімату [16].

Примирення через соціальні контакти

Одним із методів досягнення францuzько-німецького примирення стала розбудова соціальних контактів між громадянами двох держав, а саме: між локальними громадами, асоціаціями, школами.

У 1950 р. міста Монбельяр та Людвігсбург започаткували співпрацю через побратимство міст. Наразі налічується біля 2 200 побратимств міст та місцевих громад. Практично щодня у Німеччині або Франції відбувається зустріч представників міст-побратимів або асоціацій [15].

Французько-німецьке партнерство відбувається і на рівні співпраці підприємств, профспілок працівників, сільськогосподарських організацій, торгово-промислових палат. Функціонує французько-німецький канал «Культура» (Arte). У 2006 р. було надруковано французько-німецький підручник з історії для учнів старшої школи, який становить символ французько-німецького примирення [18, р. 13].

Еволюція Французько-німецького офісу відбувається завдяки проекту створення статусу французько-німецького стажера, навчальним курсам Французької торгово-промислової палати, активізації обмінів представників різних професій [18, р. 13].

На даному етапі програми Французько-німецького офісу є доступними для молоді інших держав ЄС [18, р. 13], що є одним з прикладів того, що французько-німецьке примирення, виконавши свою мету, перейшло на якісно новий рівень. Спільні освітні програми та стажування сприяють формуванню нового світогляду у молоді, поряд із традиційними національними поглядами закладаються та розвиваються концепції сприйняття Європи як певного конфедеративного утворення. Ймовірно, ще важко дати оцінку цьому явищу, можна лише констатувати, що формується певна «європейська ідентичність», поряд із містом та країною походження для молодих французів та німців та інших європейців має значення їхня належність до ЄС, попри усі перипетії, через які проходить об'єднана Європа.

Проблема історичної пам'яті та прагнення узгодження суперечностей між Німеччиною та Францією

З кінця Другої світової війни всі німецькі лідери наполягали на зобов'язанні вивчати та пригадувати найтемніші епізоди свого минулого, тоді як французькі керманічі переважно відмовлялися від цього. Утім, у 1962 р. Ш. де Голль охарактеризував Німеччину як «великий народ», нагадав французам, що вони теж «за певних обставин» завдали шкоди німецькому населенню [19].

Досвід узгодження суперечностей між Німеччиною та Францією містить особливий історичний компонент, а саме: «роботу з пам'яттю». Метою є переосмислення національних наративів. Для влади двох держав йшлося не про стирання подій минулого, а про реакцію на образу і ненависть, пов'язані з ними. Однак необхідно аналізувати, чи робота з історичною пам'яттю, до якої закликають політичні лідери, є реальною.

Історик В. Росу вважає, що офіційна пам'ять – це, за визначенням, запозичена пам'ять, зовнішня пам'ять. Офіційна пам'ять, безумовно, здатна впливати на живу пам'ять. Деякі символи зі шкільних підручників або з громадських заходів, присвячених пам'ятним подіям, перетворилися на елементи, які поступово включаються в усі спогади населення. Але поширення історичної інтерпретації не можна сприймати як просте нав'язування. Громадяни, які слухають політичний дискурс про минуле, не сприймають усе автоматично. Доказом є розбіжності, які можна спостерігати, між тим, що

офіційна пам'ять може сказати про подію, та її сприйняттям у суспільствах і уявленнями. В. Росу зазначає, що аналіз французько-німецької проблеми показує, що ці розбіжності виникають, як тільки офіційне читання виявляється занадто пом'ягшеним, однорідним та занадто жорстким [19].

Прикладом пом'ягшеного підходу є створення розповіді про минуле, яка поступово прагне уникнути розвитку агресивних, напружених та взаємовиключних національних наративів. Колишній прем'єр-міністр Франції Ліонель Жоспен добре підсумовує цю логіку, пояснюючи, що ця форма пам'яті – це не «спосіб пробудження старих страждань, а спосіб укладення миру з минулим, не забуваючи про давні проблеми» [19]. Один з найбільш яскравих прикладів у цьому відношенні стосується трансформації пам'яті Вердена. Кількість жертв і нещадний характер боїв залишили глибокий слід по обидва береги Рейну. Вже у 1916 р. у Франції та Німеччині склалося націоналістичне уявлення стосовно бойових дій. Кілька десятиліть потому у контексті французько-німецького зближення відкривається шлях до нового трактування минулого: пам'ять про Верден стає свідченням усіх учасників бойових дій, французів та німців. Йдеться вже не про засудження та заклики до помсти, а про єдине примирене оповідання. Солдати обох таборів включені в одну данину пам'яті.

Другим типом труднощів, з якими стикаються політичні лідери, є проблемна інтеграція спогадів у теперішній час або однорідний підхід. Метою офіційних французько-німецьких виступів не є нав'язування лише одного прочитання історії. Йдеться про опрацювання умов співіснування різних досвідів. Ця мета ставить питання про спробу узгодженості різних, навіть суперечливих спогадів. Насправді, як нагадував колишній канцлер ФРН Г. Шредер, «пам'ять Франції про 6 червня 1944 р. відрізняється від пам'яті Німеччини. [...] Для Франції цей історичний день ознаменувався кінцем окупації, яку вона так довго чекала. Для багатьох німців 6 червня символізувало остаточний військовий провал» [19]. Інший приклад – суперечливі підходи до оцінки діяльності Наполеона. Те, як Ж. Помпідю посилався на Наполеона, вказуючи на його помилки перед німцями та його велич перед французами, свідчить про це. Останній приклад – Мюнхенські угоди. Як можна заперечувати, що така подія породжує особливі конотації у Німеччині та Франції? У Німеччині основним історичним посиланням залишається 1939-1945 рр. Історичним посиланням, яке позначило французів більше, залишається 1938 рік, який пов'язує катастрофу з будь-яким пацифізмом [19].

Третім типом складнощів є поступове ставлення під сумнів національних наративів, які колись були домінуючими в кожній державі або занадто жорсткими. Збільшення посилань на «обов'язок», а потім на «роботу з пам'яттю» є частиною соціологічного контексту, що відзначається важливістю спогадів про трагедії ХХ ст., сумнівом у законності державної влади, зростанні уваги до прав людини і жертв загалом. У сучасному суспільстві є тенденція

вимагати повної прозорості, що передбачає «виведення на світло всього, що знаходиться в тіні», а також «перехід від догми до досвіду», наратив, що залишає місце для особистого досвіду.

Між іншим, деякі офіційні декларації зараз стають частиною терапевтичного ракурсу і більше не є лише освітніми. Пам'ятаючи про наслідки війни, (в даному випадку це алжирська війна), державний секретар, відповідальний за справи ветеранів Ж. Флох, вважає, що «мова не йде про те, щоб утворити глухий кут у стражданнях і наслідках, залишених війною, а навпаки, сублімувати їх у республіканському ритуалі офіційного вшанування пам'яті», «вийти з-під обмеженості індивідуальних травм», щоб «забезпечити визнання цілою нацією у своїй колективній пам'яті війни». Ці заяви демонструють бажання взяти на себе відповідальність за минуле. Втім, чи можна вирішити сьогодні остаточно всі протиріччя вчорашнього дня? Чи очевидний освітній, навіть терапевтичний, характер офіційного вшанування пам'яті? Ці запитання стосуються переконання, що політичний дискурс допомагає формувати індивідуальні уявлення про минуле. Однак, треба брати до уваги супротив, який може бути реакцією на офіційну інтерпретацію минулого [19].

У процесі роботи над історичною пам'яттю перетинаються зусилля професійних істориків та політичних лідерів. З одного боку, постає необхідність спільних досліджень науковців держав, які мають конфліктне минуле, та намагання розробити історичний нарис, який би враховував підходи всіх, але водночас не замовчував би темні сторінки минулого. З іншого, перед політичними лідерами постає «виклик», визнаючи конфлікти минулого, спробувати втілити політичні проєкти, прийнятні для всіх сторін, які б унеможливили такі конфлікти у майбутньому. Ймовірно, дилема буде вирішуватися по-різному у різних державах. Утім, досвід подолання неузгодженостей між Німеччиною та Францією показує, що методом може бути спроба політиків скерувати зусилля на розбудову спільного майбутнього, у даному випадку ЄС, при цьому надаючи можливість історикам працювати спільно над проєктами (Німецькі історичні Інститути). Спільні проєкти, які налаштовують істориків до спільної роботи і різноманітні програми обмінів та грантів, які спонукають їх до досліджень та стажувань у країні-партнері та набутті досвіду роботи у міжнародних групах, є цінними для оволодіння навичками досліджень з урахуванням позицій закордонних колег.

Підсумовуючи, необхідно підкреслити декілька чинників, які сприяли успіху в узгодженні суперечностей між Німеччиною та Францією.

По-перше, примирення відбувалося між рівними за потенціалом державами. Ядерна потуга Франції врівноважувала потужну німецьку марку. Відносини формувалися як симетричні. Обидві держави сприймалися як європейські лідери, хоча й мали відмінності у підходах до розбудови спільної Європи. По-друге, було закладено юридичну базу примирення – Єлисейський договір: ФРН та Французька Республіка десятиріччями дотримувалися його засад та

нещодавно поглибили його у новому договорі про дружбу від 2019 р. По-третє, зустрічі та консультації лідерів та політиків, започатковані Єлисейським договором, постійно інтенсифікуються. По-четверте, за задумом генерала де Голля саме молодь мала бути пріоритетною у процесі примирення Франції та Німеччини. Дві країни зуміли розробити та втілити в життя проекти з розвитку соціальних контактів громадян. Державна політика сприяла обмінам молоддю та побратимству між містами. Ймовірно, дана складова французько-німецького примирення має бути врахована при опрацюванні проектів з примиренні в інших країнах. Подолання історичних суперечностей тільки на політичному рівні без розвитку активних соціальних контактів може не надати бажаного результату. По-п'яте, сам процес подолання суперечностей між ФРН та Французькою Республікою поступово виробив певну традицію перемовин та пошуку компромісу між двома потужними європейськими країнами, які часом мають різні підходи до вирішення «викликів». Дипломати двох держав підкреслюють, що пошук та опрацювання спільних підходів французів і німців є пріоритетним.

На поточному етапі французько-німецьке примирення відходить в історію, об'єднані зусилля цих держав вже визначають політичний клімат Європи. На думку посла ФРН у Росії Гези Андреаса фон Гайра, після катастрофи, якою була Друга світова війна, Франції та Німеччині нарешті вдалося досягти примирення. Від закінчення війни ці держави перейшли до примирення, від примирення – до дружби; і нині перед французько-німецьким союзом стоять нові завдання, серед них – спільне просування європейської інтеграції. Це вже більше, ніж примирення: без німецько-французького тандему навряд чи можна говорити про інтеграцію [20, с. 6].

Нагальним постає питання майстерності французько-німецького тандему узгоджувати спільну європейську політику з іншими партнерами ЄС, які не володіють ані ядерною потугою Франції, ані економічною міццю ФРН.

Сам по собі досвід та особливості узгодження суперечностей між Німеччиною та Францією показує, що його реалізація призводить до неочікуваних та далекосяжних наслідків, які колись здавалися лише мрією. Ймовірно, після Другої світової війни та на початку європейської інтеграції у 50-х рр. ХХ ст. важко було уявити сучасний ЄС з його спільною валютою, Шенгенською зоною, розвиненою економікою, соціальними програмами. Так само зараз важко спрогнозувати майбутнє ЄС. Утім, безумовно, що механізми узгодження суперечностей між Німеччиною та Францією є цікавими для вивчення та запозичення з урахуванням національних особливостей у примиренні інших європейських країн та регіонів з порубіжною ідентичністю.

Таким чином, досвід та особливості узгодження суперечностей між Німеччиною та Францією свідчать про те, що справжнє примирення двох провідних держав скерувало їхні зусилля на більш глобальну мету – утворення спільної Європи. Безумовно, на поточному етапі ЄС має різноманітні, часом

неочікувані та непередбачувані виклики. Утім, незаперечним є той факт, що вступ до Європейського Союзу був пріоритетним для держав Центральної Європи після розвалу СРСР та став стратегічною метою для країн Східної Європи. Французько-німецький досвід цілком може бути корисним для застосування у польсько-українських відносинах. У далекосяжній перспективі, за умов успіху польсько-українського партнерства та перетворення України на стабільну державу, польсько-український тандем міг би стати важливим чинником у розбудові спільної Європи.

Список використаних джерел та літератури

1. La réconciliation franco-allemande, un exemple pour le Proche-Orient? URL: https://www.liberation.fr/societe/2014/08/03/14-18-les-ceremonies-du-centenaire-de-la-guerre-commencent_1074851/
2. Этапы борьбы Германии и Франции за Эльзас и Лотарингию. URL: <https://rustrasbourg.ru/etapy-borby-germanii-i-frantsii-za-elzas-i-lotaringiyu/>
3. Ферро М. История Франции / Пер. с фр.; предисл. Ю.И. Рубинского. Москва: Весь мир, 2015. 832 с.
4. Bozo F. La politique étrangère de la France depuis 1945. Paris: Flammarion. 2012. 310 p.
5. Васильев Л.С. Всеобщая история. Современность и глобальные проблемы человечества: учебное пособие. Москва: КДУ. 2015. Том 6. 714 с.
6. Domingo R. Robert Schuman: Architect of the European Union. *SSRN Electronic Journal*. 2017. January. P. 1-18. URL: https://www.researchgate.net/publication/318008995_Robert_Schuman_Architect_of_the_European_Union
7. Knepper G. Konrad Adenauer : l'architecte de la réconciliation franco-allemande. *Jeunes Cathos*. 12.05.2014. URL: <https://blog.jeunes-cathos.fr/2014/05/12/konrad-adenauer-larchitecte-de-la-reconciliation-franco-allemande/>
8. Лекаренко О. Г. Первые проекты военно-политической интеграции стран Западной Европы. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2011. Випуск 101 (Частина I). С. 37-46.
9. L'Allemagne et la France. Un demi siècle d'amitié et de coopération. URL: <https://allemagneenfrance.diplo.de/blob/1409712/e78c85a059eaa6404d3d99dd6367e4f9/50ans-elysee-datei-data.pdf>
10. Кондратюк С. Європейська політика об'єднаної Німеччини. Київ: Профі. 2008. 264 с.
11. Stark H., Vaillant J. Éditorial. Des difficultés franco-allemandes. *Allemagne d'aujourd'hui*. 2018. 4 (N°226). P. 3-7.
12. Les relations franco-allemandes. Une amitié féconde au service de l'Europe. URL: <https://allemagneenfrance.diplo.de/blob/1746324/a5aad8d496e2cbad995b40bb44fc2297/rel-franco-all-publikation-data.pdf>
13. Колосков И. Внешняя политика Пятой Республики. Эволюция основных направлений и тенденций, 1958-1972. Москва: Наука. 1976. 303 с.
14. Германия. Вызовы XXI века / Под ред. В.Б. Белова Москва: Весь мир. 2009. 788 с.
15. Rosenberg M. Le processus de réconciliation franco-allemand. *Irenees.net*. 25-28.11.2009. URL: http://www.irenees.net/bdf_fiche-conference-21_en.html
16. Новий німецько-французький договір про дружбу як основа для відродження ЄС // DW. URL: <https://www.dw.com/uk/новий-німецько-французький-договір-про-дружбу-як-основа-для-відродження-ес/a-47185551>

17. Froment-Meurice H. Le chemin de la réconciliation franco-allemande. *Ouest-France*. URL : <https://www.ouest-france.fr/culture/histoire/le-chemin-de-la-reconciliation-franco-allemande-4977760>
18. Terrenoire Alain. La coopération franco-allemande au coeur du projet européen. *Journal officiel de la République Française Mandature 2010-2015 – Séance du 9 janvier 2013*. Paris. 2013. 66 p.
19. Rosoux V. La réconciliation franco-allemande: crédibilité et exemplarité d'un "couple à toute épreuve"? *Cahiers d'histoire*. 2007. № 100. URL: <https://doi.org/10.4000/chrhc.623>
20. Дудина Г. «Мы воевали веками». Послы Франции и ФРГ в России объяснили, как мириться с соседями. *Газета «Коммерсантъ»*. 2021. № 93. С. 6.

References

1. Libération. (2014). *La réconciliation franco-allemande, un exemple pour le Proche-Orient?* [Online] 3 August. Available from: https://www.liberation.fr/societe/2014/08/03/14-18-les-ceremonies-du-centenaire-de-la-guerre-commencent_1074851/ [In French].
2. Rustrasbourg. (2016). *Etapy bor'by Germanii i Frantsii za El'zas i Lotaringiyu* [Stages of the struggle of Germany and France for Alsace and Lorraine]. [Online] 30 June. Available from: <https://rustrasbourg.ru/etapy-borby-germanii-i-frantsii-za-elzas-i-lotaringiyu/> [In Russian].
3. Ferro, M. (2015). *Istoriya Frantsii* [History of France]. Moskva: Ves' Mir. [In Russian].
4. Bozo, F. (2012). *La politique étrangère de la France depuis 1945*. Paris: Flammarion. [In French].
5. Vasil'yev, L.S. (2015). *Vseobshchaya istoriya. Sovremennost' i global'nyye problemy chelovechestva : uchebnoye posobiye* [General history. Modernity and global problems of mankind: textbook]. Tom 6. Moskva: KDU. [In Russian].
6. Domingo, R. (2017). Robert Schuman: Architect of the European Union. *SSRN Electronic Journal*. [Online] January. p. 1. Available from: https://www.researchgate.net/publication/318008995_Robert_Schuman_Architect_of_the_European_Union [In English].
7. Knepper, G. (2014). Konrad Adenauer : l'architecte de la réconciliation franco-allemande. *Jeunes Cathos*. [Online] 12 th May. Available from: <https://blog.jeunes-cathos.fr/2014/05/12/konrad-adenauer-larchitecte-de-la-reconciliation-franco-allemande/> [In French].
8. Lekarenko, O.G. (2011). Pervyye proyekty voyenno-politicheskoy integratsii stran Zapadnoy Yevropy [The first projects of military-political integration of Western Europe]. *Aktual'ni problemy mizhnarodnykh vidnosyn* [Current issues of international relations], Vol. 101, Part I, p. 37-46. [In Russian].
9. Cidal. (2013). *L'Allemagne et la France. Un demi siècle d'amitié et de coopération*. [Online] Available from: <https://allemagneenfrance.diplo.de/blob/1409712/e78c85a059eaa6404d3d99dd6367e4f9/50ans-elysee-datei-data.pdf> [In French].
10. Kondratyuk, S. (2008). *Yevropeys'ka polityky ob'yednanyoi Nimechchyny* [European policy of a united Germany]. Kyiv: Profi. [In Ukrainian].
11. Stark, H., Vaillant, J. (2018). Éditorial. Des difficultés franco-allemandes. *Allemagne d'aujourd'hui*, 4, 226, pp. 3-7. [In French].
12. Cidal. *Les relations franco-allemandes. Une amitié féconde au service de l'Europe*. [Online] Available from: <https://allemagneenfrance.diplo.de/blob/1746324/a5aad8d496e2cbad995b40bb44fc2297/rel-franco-all-publikation-data.pdf> [In French].
13. Koloskov, I. (1976). *Vneshnyaya politika Pyatoy Respubliki. Evolyutsiya osnovnykh napravleniy i tendentsiy, 1958-1972* [Foreign policy of the Fifth Republic. Evolution of main directions and trends, 1958-1972]. Moskva: Nauka. [In Russian].
14. Belov, V. B. (eds). (2009). *Germaniya. Vyzovy XXI veka* [21st century challenges]. Moskva: Ves' Mir. [In Russian].
15. Rosenberg, M. (2009). Le processus de réconciliation franco-allemand. *Irenees.net* [Online] 25-28 November. Available from: http://www.irenees.net/bdf_fiche-conference-21_en.html [In French].

16. DW. (2019) *Novyy nimets'ko-frantsuz'kyy dohovir pro druzhbu yak osnova dlya vidrozhennya YES* [A new German-French friendship treaty as a basis for the revival of the EU]. [Online] 22 November. Available from: <https://www.dw.com/uk/новий-німецько-французький-договір-про-дружбу-як-основа-для-відродження-ес/a-47185551> [In Ukrainian].
17. Froment-Meurice, H. (2017). Le chemin de la réconciliation franco-allemande. *Ouest-France*. [Online]. 8 May. Available from: <https://www.ouest-france.fr/culture/histoire/le-chemin-de-la-reconciliation-franco-allemande-4977760> [In French].
18. Terrenoire, A. (2013). *La coopération franco-allemande au coeur du projet européen*. *Journal officiel de la République Française*. Mandature 2010-2015 – Séance du 9 janvier 2013. Paris: Les éditions des JOURNAUX OFFICIELS. [In French].
19. Rosoux, V. (2007). La réconciliation franco-allemande : crédibilité et exemplarité d'un "couple à toute épreuve"? [Online]. *Cahiers d'histoire*. No 100. Available from: <https://doi.org/10.4000/chrhc.623> [In French].
20. Dudina, G. (2021). "Мы voyevali vekami". Posly Frantsii i FRG v Rossii ob"yasnili, kak mirit'sya s sosedyami ["We have fought for centuries". The ambassadors of France and Germany in Russia explained how to put up with neighbors. *Gazeta "Kommersant"* [Kommersant newspaper], 93, P. 6. [In Russian].

Митрофанова О.А. Опыт и особенности согласования противоречий между Германией и Францией.

Статья посвящена исследованию опыта и особенностей согласования противоречий между Германией и Францией. Изучаются позиции президентов Франции и канцлеров ФРГ относительно теоретических основ и практических шагов воплощения франко-немецкого примирения. В статье исследуется проблема Эльзаса-Лотарингии, региона с пограничной идентичностью, который неоднократно становился причиной франко-германских споров и переходил из состава одного государства к другому. Выделяется роль личности в преодолении противоречий между Германией и Францией. Рассмотрен фактор европейской интеграции, который не только способствовал согласованию противоречий между Германией и Францией, но и превратил два государства в лидеров объединенной Европы.

Проанализирован Елисейский договор и его реализация. Исследовано военное сотрудничество Франции и Германии. Раскрыта проблема исторической памяти и стремление согласования противоречий между Германией и Францией.

Доказано, что опыт и особенности согласования противоречий между Германией и Францией свидетельствуют о том, что настоящее примирение двух ведущих государств направило их усилия на более глобальную цель – создание общей Европы. Подытожено, что механизмы достижения франко-германского примирения интересны для изучения и заимствования с учетом национальных особенностей в примирении других европейских стран и регионов с пограничной идентичностью. Французско-немецкий опыт вполне может быть полезным для применения в польско-украинских отношениях.

Главный вывод из анализа опыта и особенностей согласования противоречий между Германией и Францией заключается в том, что их реализация привела к неожиданным и далекоидущим последствиям, которые когда-то казались лишь мечтой. В начале европейской интеграции в 50-х гг. XX века трудно было представить современный ЕС с его общей валютой, Шенгенской зоной, развитой экономикой, социальными программами. Франко-немецкое примирение трансформировалось в плодотворную работу франко-германского тандема, от успеха которого зависит не только будущее Франции и Германии, но эволюция всей объединенной Европы.

Ключевые слова: Франция, Германия, ЕС, де Голль, Аденауэр.

Mitrofanova O. Experience and Peculiarities of Reconciliation of Contradictions between Germany and France.

The article is devoted to the study of the experience and peculiarities of reconciliation of contradictions between Germany and France. The positions of the Presidents of France and Chancellors of the Federal Republic of Germany regarding the theoretical foundations and practical steps of the implementation of French-German reconciliation are studied. This paper deals with the problem of Alsace-Lorraine, a region with a border identity, which repeatedly became the cause of Franco-German disputes and passed from one state to another. The role of the individual in overcoming the contradictions between Germany and France is highlighted. The factor of European integration is considered, which not only contributed to the reconciliation of contradictions between Germany and France, but also turned the two states into leaders of a united Europe.

The Elysee Treaty and its implementation were analyzed. The military cooperation between France and Germany is investigated. The problem of historical memory and the desire to reconcile the contradictions between Germany and France are revealed.

It is proved that the experience and peculiarities of reconciliation of contradictions between Germany and France testify to the fact that the real reconciliation of the two leading states directed their efforts towards a more global goal – the creation of a common Europe. It was concluded that the mechanisms for achieving Franco-German reconciliation are interesting for studying and borrowing, taking into account national characteristics in the reconciliation of other European countries, and regions with borderline identities. The French-German experience may be useful for application in Polish-Ukrainian relations.

The main conclusion from the analysis of the experience and the peculiarities of reconciling the contradictions between Germany and France is that their implementation led to unexpected and far-reaching consequences that once seemed just a dream. At the beginning of European integration in the 50s of the twentieth century, it was difficult to imagine the contemporary EU with its common currency, the Schengen area, developed economy, social programs. Franco-German reconciliation was transformed into the fruitful work of the Franco-German tandem, on the success of which depends not only the future of France and Germany, but the evolution of the entire united Europe.

Keywords: France, Germany, EU, de Gaulle, Adenauer.